

Lige efter befrielsen kom der mange historier frem, om hvor dyrt det havde været at flygte til Sverige et par år før. Nogle år senere gik de høje priser stort set i glemmebogen. Trykt i Svikmøllen i 1945.

Kommentar: Tak dem som takkes bør

Man kan lide af falsk beskedenhed. Kan man også lide af falsk taknemmelighed? Takken for at have overlevet den tyske aktion mod jøderne i Danmark i 1943 bør rettes til dem, som fortjener den. Og når det nu er 70 år siden begivenhederne udspillede sig, så kan det vel være i orden at overveje, om der er nogen, der ikke fortjener en tak.

Af Thomas Hjortsø

Jødernes flugt til Sverige i oktober 1943 har længe været omgærdet af en form for falsk taknemmelighed. Selvfølgelig var de overlevende lykkelige over at være i live. Men så skulle der heller ikke tales så meget mere om det. Punktum. Og slet ikke om de mange penge, det kostede at komme over.

I de seneste år er de ofte voldsomme indtryk fra flugten kommet på afstand, og det er blevet mere almindeligt at tale om den – også om hvor dyrt det faktisk var. Prisen kunne nemt ligge på 30.000 kroner i vore dages penge – pr. person. Så kan man selv regne ud, hvad en familie med far, mor og børn har måttet betale for den korte tur over Sundet. Dertil kommer, at mange fiskere og skippere hurtigt fandt ud af, at sejlturen ikke var forbundet med den store risiko – blandt andet fordi den tyske besættelsesmagt kiggede den anden vej i stedet for at jage jøder til søs.

Interessen for den økonomiske side af sagen begyndte især med historikerne Rasmus Kreth og Michael Mogensens bog *Flugten til Sverige* fra 1995. I denne bog dokumenterede de, gennem de svenske myndigheders afhøringer af de flygtende, hvilke store

beløb de ofte måtte slippe for at nå friheden. Men i virkeligheden ville nogle af fiskerne gerne have fortalt om deres oplevelser. Da jeg under researchen til min bog *Den dyre flugt* (2010) mødte fiskeren Gunner Sylow i Stubbekøbing i 2009, sagde han: ”Jeg har længe ventet på at fortælle min historie.”

Ja, han havde oven i købet svært ved at forstå, at ingen havde opsøgt ham. Og så fortalte han fuldstændig ærligt om, hvad det kostede, hvad han tjente, og hvilke motiver der drev ham. Det var først og fremmest penge. ”Vi mennesker er jo griske, når vi ser penge,” som han udtrykte det. Men samtidig sagde Gunner Sylow med stor troværdighed, at han ville have sejlet gratis, hvis han ikke havde fået pengene tilbudt.

Allerede lige efter befrielsen blev der talt en del om de høje priser. Mange fik luft for deres forargelse over priserne og over svindlere, der ofte frarrede flygtningene penge uden at yde noget til gengæld. Siden blev meget af det glemt til fordel for den måske mere behagelige myte om, at stort set alle danskere uegennyttigt var med til at hjælpe jøderne til Sverige. Det var en myte, der især gik godt

i USA. Og myten er hårdnakket. Den overlevede også den israelske historiker Leni Yahils bog *Et demokrati på prøve*, som udkom på dansk i 1967. Der skrev hun overraskende nok en hel del om de mange penge, som var indblandet i jødernes flugt til Sverige.

Hvis vi skal finde frem til, hvorfor man glemte den dyre flugt til Sverige, og hvordan den falske taknemmelighed fik yderligere fat, så skal man se på den utilgittede virkning af en beslutning, som modstandsbevægelsen traf i begyndelsen af 1960'erne. Den gav over for den officielle israelske Holocaust-institution *Yad Vashem* udtryk for, at dens medlemmer skulle mindes som en gruppe og ikke hver for sig for deres hjælp med at få de flygtende jøder til Sverige. Derfor har *Yad Vashem* kun udnævnt ganske få danske retskafne – *Righteous among the Nations*, som de hedder på engelsk.

Definitionen på en retskaffen er en ikke-jøde, som har hjulpet en jøde fra Holocaust uden at få penge eller vinde anden økonomisk fordel af det. I Holland blev over 5.000 udnævnt som retskafne – i Danmark er der kun 22. Men der var sandsynligvis i hundredvis af danske hjælpere, der i efteråret 1943 levede op til definitionen på en retskaffen.

Som man kunne forstå på Leni Yahils bog, så har det været kendt, at der var noget betændt i myten om den danske redning af jøderne. Det understreges af, at Israel og Holocaust-museet i Washington D.C. har haft og har de rigtige skibe udstillet, altså skibe der havde tilhørt fiskere eller skippere, som ikke krævede penge udover måske udgifterne til brændstof. Dog havde Floridas Holocaust-museum en lille bitte kopi af en dansk fiskerbåd fra Gilleleje udstillet. Direktøren blev meget overrasket, da undertegnede ved et besøg i 2011 kunne fortælle, hvor meget båden havde sejlet hjem under jødernes flugt – næsten tre millioner kroner omregnet til nutidskroner. Den ofte meget følelsesladede holdning til flugten i 1943 findes stadig. For eksempel skrev *Politikens* anmelder i 2010, da min bog *Den dyre flugt* udkom:

Den eneste mindetavle, der findes i Danmark, og som nævner en enkeltperson, der hjalp jøder, er ironisk nok viet til en nazist, den tyske diplomat Georg Duckwitz. Duckwitz har en mindeplade på Frieboeshvile i Lyngby, hvor han boede. Foto: Finn Aarup Nielsen.

”Denne anmelders bedstefar syntes ikke, at prisen var noget at tale om. Turen til Sverige kostede ham 2.000 kroner. Han var evigt taknemmelig over for den bådejer, som gjorde ham en tjeneste for livet.”

Det illustrerer netop min pointe: Selvfølgelig var de overlevende taknemmelige. Men aktionen i efteråret 1943 var langt fra kun uselvisk og heltmodig. Derfor er det på sin plads at takke de mange enkeltpersoner, der ikke tjente noget på at hjælpe folk i nød. Og kun dem.

LITTERATURLISTE

Rasmus Kreth og Michael Mogensen: *Flugten til Sverige*, Gyldendal, København, 1995.

Leni Yahil: *Et demokrati på prøve*, Gyldendal, København, 1967.

Lene Sofie Bak: *Ikke noget at tale om*, Dansk Jødisk Museum, København, 2010

Thomas Hjortsø: *Den dyre flugt*, People's Press, København, 2010.